

PRIKAZ ODREDBI ZAKONA O IZVRŠENJU SRBIJE U SPOROVIMA IZ PORODIČNOPRAVNIH ODNOSA

Prof. dr Nebojša Šarkiћ*

Doc. dr Milan Počuća**

Rezime: *Izvršenje je najčešće poslednja, ali i najznačajnija faza u postupku realizacije zaštite određenih prava, ono predstavlja i ostvarenje cilja postavljenog pri podnošenju zahteva za zaštitu određenog subjektivnog prava. U radu autori daju prikaz odredbi Zakona o izvršenju i obezbeđenju Srbije u sporovima iz porodičnopравnih odnosa, sa posebnim osvrtom na predaju i oduzimanje deteta. Istovremeno razmatraju i ulogu roditelja, izvršnog sudije, centara za socijalni rad i drugih učesnika u izvršnom postupku koji se vodi povodom sporova iz porodičnopравnih odnosa.*

Ključne reči: *izvršni sudija, dete, oduzimanje deteta, porodično pravo, izvršitelj, organ starateljstva.*

Uvod

Jedno od najkompleksnijih pitanja iz uređenja odnosa savremenog društva je, svakako, pitanje pravnog regulisanja položaja dece u porodici i njihova zaštita. Ovaj problem je veoma izražen u našoj zemlji. Za to postoje brojni razlozi koje možemo razvrstati u: pravno-političke, ekonomske, sociološke, kulturološke, religijske i sl. Značajan je i negativan uticaj tradicionalnog odnosa prema pravima deteta i apriorno negiranje novih intencija u ovoj oblasti. Posebne teškoće nastaju u postupku izvršenja donetih sudskih odluka iz ove materije.

Reforma porodičnog zakonodavstva veoma je kasnila, te smo novi zakon iz ove oblasti dobili tek 2005. godine. Ovim zakonom na moderan i sveobuhvatan način obrađena su pitanja iz porodičnih odnosa, te su uvedene i određene novine koje se odnose na uređivanje prava deteta i zaštitu ovih prava. Uređivanje odnosa na nov, savremeniji način, nameće brojne obaveze državnim organima, ali i drugim

* Редовни професор на правном факултету Универзитета Унион.

** Доцент на Правном факултету Универзитета Привредна академија Нови Сад.

ustanovama obrazovanja, zdravstva i sl. Sa našeg aspekta, sudovi su u znatno aktivnoj ulozi, jer Porođični zakon uvodi niz obaveza koje prevazilaze klasičan odnos stranaka u parničnom postupku.

Zakon o parničnom postupku¹ uvodi čitav niz odredaba kojima se ubrzava postupak, zaoštava procesna disciplina i dovodi do brže zaštite prava, što izuzetno pogoduje ostvarivanju prava iz porođičnih odnosa i kvalitetnoj pravnoj zaštiti.

Ipak, sa žaljenjem konstatujemo da nije realizovana ideja o formiranju porođičnih sudova koji bi tretirali sva pitanja uređenja odnosa u okviru porodice. Specijalizacija sudija u ovim sudovima, manja opterećenost, prilagođenost postupka, te angažovanje stručnjaka iz posebnih oblasti (psihologa, defektologa, lekara i sl.) doprineli bi kvalitetnijem suđenju i bržoj zaštiti, ali bi sigurno pomogli i u preventivnom smislu radi otklanjanja nekih problema iz porođičnih odnosa.²

Uvođenje različitih vidova posredovanja-medijacija, kao obaveznih ili alternativnih rešenja za razrešenje sporova iz ovih oblasti, takođe mogu dati značajne rezultate. Izvršenja odluka iz porođične oblasti kao krajnja mogućnost, jedno je od najsloženijih i najdelikatnijih pitanja ostvarenja subjektivnih prava članova porodice, a najčešće dece. "Cilj izvršnog postupka je da ravnoteža koja je poremećena povredom prava izvršnog poverioca bude uspostavljena prinudnim sprovođenjem odluke koju izvršni dužnik nije sam izvršio. Zato, parnični i izvršni postupak čine jednu celinu, jer im je krajnji cilj isti – zaštita poretka subjektivnih prava."³

Prikaz odredaba Zakona o izvršenju i obezbeđenju koje su od posebnog značaja za izvršavanje odluka iz porođičnih odnosa

Predmet našeg interesovanja, u ovom delu su one odredbe novog Zakona o izvršenju i obezbeđenju⁴ koje se odnose, direktno ili indirektno, na izvršenje odluka iz porođičnih odnosa. Pri tome izvršni postupak koji se odvija pred sudom definišemo kao „niz pravno reguliranih i funkcionalno koordiniranih radnji suda, stranaka i

¹ Objavljen u "Sl. glasniku RS" br. 72/2011.

² Nebojša Šarkić, Mladen Nikolić: Izvršenje sudskih odluka u sporovima iz porođičnih odnosa, Zbornik radova, Sistem porođičnopravne zaštite u Srbiji, Glosarijum, Beograd, 2009, str. 260. O pitanju i potrebi osnivanja porođičnih sudova i specijalizaciji sudskih veća za suđenje u materiji iz oblasti bračnih i porođičnih sporova autor je pisao još davne 1989. godine. Detaljnije videti: Nebojša Šarkić, Izvršenje sudskih odluka u sporovima iz porođičnih odnosa, Godišnjak Instituta za socijalnu politiku, Beograd, avgust 1989, str. 113–123.

³ Videti: Ljubica Milutinović, Izvršenje odluka iz oblasti porođičnog prava, Zbornik radova, Izvršavanje odluka, Glosarijum, Beograd, 2008, str. 120.

⁴ Zakon o izvršenju i obezbeđenju Republike Srbije donet je 9. maja 2011. godine i objavljen je u „Službenom glasniku RS“, br. 31/2011. Stupio je na snagu 17. maja 2011. godine, a primenjuje se po isteku četiri meseca od tog datuma, osim odredaba koje se odnose na izvršitelje, a koje će se primenjivati po isteku jedne godine od dana stupanja na snagu, odnosno koje su stupele na snagu 18. maja 2012. godine.

drugih subjekata tog postupka koje imaju za cilj prinudno ostvarenje, odnosno osiguranje budućeg ostvarenja vjerovnikovog potraživanja.“⁵ Naravno, najpre treba podсетити да се извршавају само оне одлуке које у себи садрже кондемпнаторност. Дакле, оне судске одлуке које су подобне за судско извршење. Тако, на пример, пресуда о разводу брака нема директно судско извршење. Даношењем правоснажне пресуде о нпр. разводу или поништају брака, суд је тај правни однос разрешио. Пресуда се доставља матичару, који уписује чињеницу развода или поништаја у матичну knjигу венчаних. Правоснажношћу пресуде о разводу брака наступају последице тако да поједина ограничења која важе за особе које су у браку (нпр. закључење другог брака), престају да делују. Тако, с друге стране, престају и нека права која проистичу из брака (као што је, на пример, законско издржавање или наслеђивање супружника).

Дабисмо могли говорити о судском извршењу морамо најпре кренути од основног појма Закона о извршењу и обезбеђењу, који уређује поступак принудног остваривања потražивања, дакле извршење и обезбеђење потražивања, као и спровођење извршења и обезбеђења.

Закон о извршењу и обезбеђењу по први пута уводи институцију извршитеља, као посебне правосудне професије.⁶ За разлику од судског извршитеља, извршитељ је приватна професија са следећим карактеристикама: то је дипломирани правник са посебно položenim испитом за извршитеља, он мора имати одређено радно искуство, као и да испуњава друге законом предвиђене услове у погледу личних и професионалних својстава, те поседовања одговарајућег пословног простора са опремом. Извршитељ је нова правосудна професија која обавља послове спровођења извршења и обезбеђења потražивања, с тим што своју зараду обезбеђује од процента наплаћених потražивања или спроведених извршења.

Извршитељ спроводи извршења на основу решења суда за чије је подручје именован, као и привремене мере суда. Извршитељ и суд не могу истовремено спроводити извршење на основу истог решења о извршењу. Извршитељ има и бројна ограничења која су такође propisana законом и njegova се права морају уравнотежити са njegovim обавезама, а njegova овлашћења са njegovim dužnostima.

Ипак, законодавац је направио distinkciju између појединих послова. Тако је за поједине групе спровођења извршења одредио искључиву надлежност суда. За одређену врсту спорова одредио је искључиву надлежност извршитеља док је за највећи број случајева оставио alternativnu varijantu тако што ће се извршни поверилац након добијања одлуке о дозvoli спровођења извршења од стране суда моћи opredeliti да ли ће се обратити суду-судском извршитељу или извршитељу (kolokvijalno nazvano privatni извршитељ radi lakšeg razjašnjenja i razgraničenja od sudske delatnosti).

Закон предвиђа да је суд искључиво надлежан за спровођење извршења одлука у vezi са породичним односима и за извршење ради враћања запосленог на рад. Законодавац не даје precizan појам шта су то одлуке у vezi са породичним односима.

⁵ S. Triva, V. Belajec, M. Dika, Судско извршно право, opći dio, Informator, Zagreb, 1984, str. 6.

⁶ Видети одредбу 325. Закона о извршењу и обезбеђењу, која је svakako najznačajnija за установу извршитеља, jer се njome уређују овашћења и dužnosti извршитеља.

Ipak, po našem mišljenju sudska praksa će u narednom periodu izvršiti preciznije razgraničenje ove vrste sporova. Naime, svi predmeti iz porodičnih odnosa ne moraju biti, po svojoj osnovnoj strukturi, isključivo opredeljeni ka sudskom izvršenju, odnosno sudskom izvršitelju i to su, na primer, po našem mišljenju ostvarivanje prava na izdržavanje (bez obzira da li se radi o supružničkom, vanbračnom, roditeljskom, srodničkom ili najčešće u praksi sprovedenom izdržavanju dece). Naime, svi ovi predmeti predstavljaju klasičan vid novčanog potraživanja, te ne vidimo nijedan opravdani razlog zašto bi se ovi predmeti isključivo dali u nadležnost sudu, odnosno sudskom izvršitelju. Takođe i odluke koje se odnose na podelu bračne tekovine (deoba stvari), teorijski posmatrano, spada u kategoriju sporova iz porodičnih odnosa. Ipak radi se o tipičnom imovinskom sporu u kome je „privatni izvršitelj“ podjednako dobar, možda čak i motivisaniji od sudskog izvršitelja.⁷

No u ovom trenutku sa sigurnošću možemo reći da je zakonodavac rezervisao kao ekskluzivno pravo suda da sprovodi izvršenje u porodičnim sporovima, kao što su predaja i oduzimanje deteta, nasilje u porodici, uređivanje načina viđanja deteta, odluka o promeni poveravanja ili načina viđanja deteta i sl.

U sporovima iz porodičnih odnosa hitnost je izuzetno značajna. Načelo hitnosti, kao i načelo ekonomičnosti, moraju biti osnov sprovođenja izvršenja, bez obzira da li se radi o sudskom izvršitelju ili izvršitelju.

Zakon o izvršenju i obezbeđenju predviđa sredstva izvršenja koja se tiču ostvarivanja novčanog potraživanja, kao što su: prodaja pokretnih stvari, prodaja nepokretnosti, prenos novčanog potraživanja, prenos potraživanja za praćenje za predaju pokretnih stvari i nepokretnosti, unovčenje drugih imovinskih prava, prenos sredstava koja se vode na računu kod banke, prodaja akcije i prodaja udela u privrednim subjektima. Kao sredstva izvršenja radi ostvarivanja nenovčanog potraživanja predviđaju se: predaja pokretnih stvari, ispražnjenje i predaja nepokretnosti, izvršenje obaveze činjenjem, nečinjenjem i trpljenjem, izvršenje odluka iz porodičnih odnosa, izvršenja radi vraćanja zaposlenog na rad, izvršenje odluka o deobi stvari, upis u javne knjige i izdejstvovanje izjave volje. Po zakonu predmet izvršenja su stvari i prava na kojima se po zakonu može sprovesti izvršenje radi ostvarivanja potraživanja, dok su stvari izvan prometa, kao i druge stvari koje zakon isključuju, neprikladne za sprovođenje izvršenja.

Da bi obezbedio sprovođenje izvršenja i u onim predmetima koji su takve prirode da ih sud „sam“ ne može sprovesti, zakon predviđa novčano kažnjavanje, sudske penale, te predviđa pribavljanje izjave o imovini izvršnog dužnika. Tako, na primer, u slučaju ukoliko jedan od roditelja ne omogućava viđanje deteta drugome roditelju, sud može izreći novčanu kaznu. Novčana kazna se može izreći fizičkom licu u iznosu od 10.000 dinara do 200.000 dinara, a ova novčana kazna će se ponovo

⁷ Detaljno o poslovima izvršitelja po novom Zakonu o izvršenju i obezbeđenju kod: Nebojša Šarkiћ Mladen Nikolić, Poslovi izvršitelja, Zbornik radova sa savetovanja pravnika, Budva, 2012, str. 193 do 214. Takođe i u: Priručnik za primjenu zakona o izvršenju i obezbjeđenju, Uprava za kadrove Crne Gore, Vrhovni sud Crne Gore, Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije, Podgorica, 2011, str. 67–80.

izreći ako izvršni dužnik ne postupi po ponovljenom nalogu suda, odnosno izvršitelja. Takođe, sud može više puta da izrekne kaznu ako izvršni dužnik nastavi da postupa protivno određenoj zabrani. Ovo može biti u slučaju porodičnog uznemiravanja. Ponovo izvršena kazna se po pravilu izriče u povećanom iznosu. Izricanje i izvršenje kazne će se ponavljati sve dok lice na koje se ona odnosi ne postupi u skladu sa odlukom suda odnosno izvršitelja. To je, na primer, situacija ukoliko jedan roditelj ne omogućava lične kontakte sa detetom drugome roditelju. Novčanu kaznu izriče sudija rešenjem na predlog stranke ili izvršitelja ili po službenoj dužnosti vodeći računa pri odmeravanju visine kazne o značaju radnje koju je lice koje se kažnjava moralo obaviti. Rok za plaćanje kazne je 5 radnih dana od dana prijema rešenja o izvršenju. Na ovakav način se obezbeđuje poštovanje sudskih odluka i u onim slučajevima kada se ne može prirodnim putem provesti izvršenje, za razliku od, na primer, naplate novčanog potraživanja, iseljenja ili useljenja u stan i slično.

Zakonodavac je takođe predvideo i određene radnje koje može predložiti izvršni poverilac ukoliko ne može da ostvari kontakt sa izvršnim dužnikom. Tako, na primer, roditelj kome je dato dete na brigu, čuvanje i vaspitanje, ukoliko ne ostvaruje direktan kontakt sa davaocem izdržavanja, može tražiti preko suda dobijanje izjave o imovini izvršnog dužnika, pa će sud obavezati izvršnog dužnika da dostavi dokaze odnosno izjavu o svom imovnom stanju. Izjava o imovini izvršnog dužnika između ostalog može da sadrži: podatke o stvarima i pravima izvršnog dužnika koja mogu biti predmet izvršenja i to pokretne ili nepokretne stvari u svojini izvršnog dužnika, gotovinska novčana sredstva koje dužnik poseduje u trenutku davanja izjave, novčane depozite izvršnog dužnika, tekuće račune izvršnog dužnika, prava na hartije od vrednosti i prava i hartije od vrednosti, osnivačka prava u privrednim društvima, prosečne mesečne iznose zarade izvršnog dužnika u poslednjih šest meseci, potraživanja izvršnog dužnika prema trećim licima... i sl.

Sud može rešenjem naložiti izvršnom dužniku da u roku od 5 radnih dana preda i isprave o stvarima ili pravima koje su navedene u izjavi o imovini i izriče mu novčanu kaznu ako po tom nalogu ne postupi. Zakonodavac je posebno predvideo i sankcionisao situaciju ukoliko izvršni dužnik daje netačne podatke ili nepotpune podatke.

Zakon takođe predviđa i knjigu izvršnih dužnika i zbirku isprava. Sud vodi knjigu izvršnog dužnika i zbirku isprava koja sadrži evidenciju sa podacima o izvršnom dužniku, osnovu upisa, datumu upisa rešenja kojim je naložen upis u evidencioni broj i pod kojim se izjava čuva u zbirci isprava. U knjigu izvršnih dužnika upisuje se izvršni dužnik koji je predao izjavu o imovini sa popisom imovine, koji nije postupio po nalogu suda za predaju pismene izjave o imovini, koje predaje izjavu da ne poseduje imovinu, kao i koje saopštio netačne ili nepotpune podatke o svojoj imovini. Ovo je značajno zbog zaštite izvršnih poverilaca u narednim postupcima.

Zakon o izvršenju i obezbeđenju, kao i većina propisa iz ove materije u uporednom pravu, uglavnom obezbeđuje zaštitu izvršnih poverilaca, s obzirom da su oni jači u pravu, jer su svoje pravo utvrdili izvršnom ispravom. Ipak postoje određena

pravila koja govore o zaštiti izvršnog dužnika i njegove imovine. Načelo zaštite izvršnog dužnika, ostvaruje se prema izvršnom dužniku po članovima njegove porodice, i obezbeđuje se čitavim nizom odredaba koje govore o zaštiti dostojanstva ličnosti dužnika prilikom sprovođenja izvršenja, načina sprovođenja izvršenja, vremena sprovođenja izvršenja, te određenih izuzimanja i ograničenja u pogledu obima izvršenja. Tako na primer zakonodavac predviđa da se izvršenje sprovodi po pravilu, osim u izuzetno hitnim slučajevima, samo radnim danima i to u vremenski ograničenom periodu. Prilikom pretresa stana ili izvršnog dužnika mora se obezbediti dostojanstveno sprovođenje ovakvih vrsta izvršenja. Izvršni poverilac, sud niti izvršitelj ne mogu sprovoditi ne srazmerna izvršenja, tako da se na primer zbog duga od par stotina ili par hiljada dinara, ne može prodavati stan ili kuća izvršnog dužnika, osim ako mu je to jedina imovina. Dakle, postoje i određena ograničenja u pogledu obima izvršenja. Tako, na primer, zakon predviđa da se izuzimaju od izvršenja primanja po osnovu zakonskog izdržavanja, naknade štete nastale usled oštećenja zdravlja ili umanjena, odnosno gubitka radne sposobnosti i zbog izgubljenog izdržavanja, usled smrti davaoca izdržavanja. Takođe izuzeta su od izvršenja primanja po osnovu naknade zbog telesnog oštećenja po propisima o invalidskom osiguranju primanja po osnovu socijalne pomoći, privremene nezaposlenosti, dodatak na decu, stipendije i pomoć učenicima i studentima i sl.

Ograničavanje izvršenja se između ostalog predviđa na izvršenjima po osnovu naknade štete u vidu novčane rente koja se dosuđuje na osnovu pravila obligacionog prava, ugovora o doživotnom izdržavanju, kao i na primanja po osnovu ugovora o osiguranju života, te se može sprovesti samo na delu koji prelazi iznos najviše stalne socijalne pomoći koja se isplaćuje na području na kome izvršni dužnik ima prebivalište.

Najveći broj predmeta iz породичnih odnosa zapravo se realizuje u novcu (svi oblici izvršavanja). Ova izvršenja najčešće se sprovode na zaradi ili stalnim novčanim primanjima izvršnog dužnika. Rešenjem odnosno zaključkom o plenidbi zarade određuje se plenidba na određenom delu zarade i nalaže se državnom organu, pravnom licu ili drugom poslodavcu koji izvršnom dužniku isplaćuje zaradu da novčani iznos za koji je određeno izvršenje isplati, odnosno isplaćuje se izvršnom poveriocu. Kod zakonskog izdržavanja za decu ovo ograničenje može biti ne manje od 15 i ne više od 50%, kada je u pitanju visina izdržavanja, ali se može sprovoditi na 2/3 zarade, odnosno 1/2 minimalne zarade.⁸

Ukoliko bi izvršitelj sprovodio izvršenje, poslodavac uplaćuje iznos koji je određen za izvršenje na račun izvršitelja. Izvršitelj je dužan da u roku od jednog dana od dana uplate na račun prenese iznos određen za izvršenje na račun izvršnog poveri-

⁸ Zakonodavac je, pre svega iz praktičnih razloga, kod zakonskog izdržavanja dece odredio da se određivanje visine izdržavanja može utvrditi na dva načina: u procentualnom iznosu u odnosu na redovna primanja i u fiksnom mesečnom novčanom iznosu. Ostavljena je i mogućnost da se visina izdržavanja može menjati u smislu smanjenja ili povećanja. Detaljnije: Milan Počuča, *Izdržavanje maloletnog deteta od strane roditelja*, Pedagoška stvarnost, br. 1-2/2011, Novi Sad, 2011, str. 54–56. Vidi i član. 162. stav 1. i 2. Porodičnog zakona Republike Srbije.

oca. Ovo, naravno, sve pod uslovom ukoliko sudska praksa stane na stanovište da se izvršiteljima mogu poveravati ove vrste izvršenja.

Zakonodavac predviđa da se rešenje ili zaključak o plenidbi zarade odnosi i na povećanje zarade koja nastane posle dostavljanja rešenja. Tako, na primer, ukoliko je sudskom odlukom utvrđena obaveza davaoca izdržavanja na procenat od 40%, svako povećanje zarade mora biti praćeno od strane poslodavca ili drugog lica koje plaća izvršnom dužniku stalnu mesečnu zaradu ili mu obezbeđuje primanja.

Zakonodavac je predvideo obavezu poslodavca kod koga izvršni dužnik više nije u radnom odnosu da bez odlaganja obavesti sud, odnosno izvršitelja o prestanku radnog odnosa. U slučaju da mu je poznato kod kojeg je poslodavac sada izvršni dužnik zasnovao radni odnos dužan je da o tome takođe obavesti sud.

Izvršni poverilac može da predloži sudu u izvršnom postupku, da rešenjem obaveže poslodavca da mu izmiri sve iznose koje je propustio da obustavi i isplati prema rešenju, odnosno zaključku o plenidbi zarade. Poslodavac koji nije postupao po rešenju o plenidbi zarade ili je propustio da postupi u skladu sa odredbama zakona odgovara za štetu koju je izvršni poverilac zbog toga pretrpeo.

Zabrana koja se stavlja na zaradu izvršnog dužnika po njegovom pristanku (administrativna zabrana), ima pravno dejstvo izvršenja da zaradi ako je stavljena pre donošenja rešenja, odnosno zaključka o izvršenju. Izuzetno od ove odredbe administrativna zabrana nema uticaja na sprovođenje izvršenja koje je određeno radi namirenja potraživanja po osnovu zakonskog izdržavanja, naknade štete nastale po osnovu oštećenja zdravlja ili umanjevanja, odnosno gubitka radne sposobnosti i zbog izgubljenog izdržavanja usled smrti davaoca izdržavanja. Zakonodavac se potrudio da izbegne varijantu u kojoj bi izvršni dužnik putem „administrativnih zabrana-kredita“ opteretio svoju zaradu i na taj način indikretno sprečio izvršenje na osnovu zakonskog izdržavanja ili nekog drugog po zakonu predviđenog prioriteta u isplati.

U pogledu sprovođenja izvršenja kada su u pitanju način i sprovođenje izvršenja, sud ili izvršitelj primenjuju opšte odredbe o sredstvima izvršenja. Tako, na primer, ukoliko se radi o iseljenju nasilnika iz porodice po osnovu privremene mere o zaštiti zbog nasilja u porodici, tehnika sprovođenja izvršenja sudske odluke za iseljenje primenjuje se i kod ove privremene mere. Sud će bez odlaganja sprovesti izvršenje tako što će izvršnog dužnika sa njegovim ličnim stvarima iseliti iz stana.

Ukoliko se radi o presudi kojom je sud obavezao izvršnog dužnika da izvršnog poverioca vrati u stan (zato što ga je nasilnim putem iselio ili mu onemogućio korišćenje stana), sud će sprovesti izvršenje tako što će obezbediti nesmetano korišćenje, zameniti bravu i predati ključ od novo postavljene brave izvršnog poveriocu i izvršnom dužniku ili na neki drugi prikladan način kako je to predviđeno zakonom i uobičajenom sudskom praksom.

3. Prikaz odredaba glave IV Zakona o izvršenju i obezbeđenju

Ceneći izuzetan značaj i specifičnost izvršenja odluka iz porodičnih odnosa, zakonodavac je posebno glavom IV uredio ovu oblast. To su odredbe članova od 224 do 236 Zakona o izvršenju i obezbeđenju.

S obzirom na specifičnost izvršenja o predaji i oduzimanju deteta, sud je posebnom odredbom uredio mesnu nadležnost. Prema našim zakonskim propisima to je osnovni sud. Za odlučivanje o predlogu za izvršenje i sprovođenje izvršenja radi predaje deteta roditelju koji samostalno vrši roditeljsko pravo ili drugom licu odnosno ustanovi kojoj je dete povereno na čuvanje i vaspitanje zakon predviđa nadležnost suda koji je opšte mesno nadležan za izvršnog poverioca, kao i sud na čijem se području dete nalazi. “Dakle, propisana je elektivna mesna nadležnost.”⁹ U konkretnom slučaju zakonodavac odstupa od opšteg pravila da se sprovođenje izvršenja sprovodi tamo gde izvršni dužnik ima prebivalište, odnosno boravište, te je ostavio alternativnu varijantu mesne nadležnosti suda koji je opšte mesno nadležan za sprovođenje izvršenja, kao i suda gde se dete nalazi. Za ovo naravno postoje pre svega razlozi praktičnosti, jer je najjednostavnije sprovesti izvršenje na području suda gde se dete nalazi. Ovo pre svega radi ostvarivanja kontakta i pribavljanja raznih podataka sa Centrom za socijalni rad, školom, društvenim činiocima, kao što su (Dom zdravlja, dečiji dispanzer, sportski klub, stanica milicije, komšiluk i sl.). Sve je ovo neophodno u pojedinim slučajevima radi pribavljanja dodatnih podataka o uslovima u kojima dete živi, o okolnostima sredine u kojoj se dete nalazi, te procene rizika za način sprovođenja izvršenja. Sud je dužan da pribavi sve relevantne podatke koji su od značaja za donošenje odluke o načinu i vremenu sprovođenja izvršenja, pribavljanju stručne logistike (radnici centra za socijalni rad, zdravstvena zaštita deteta, podrška Ministarstva unutrašnjih poslova i sl.).

Zakon predviđa da se sprovođenje izvršenja oduzimanja deteta preduzima po službenoj dužnosti. Ovo znači da će sud po službenoj dužnosti pokrenuti postupak oduzimanja deteta uvek ukoliko proceni da su ugroženi život ili zdravlje deteta, da je došlo do težeg ugrožavanja integriteta deteta, njegovih psihofizičkih ili razvojnih potencijala, te da se dete nalazi u okruženju čiji boravak negativno utiče na njegov dalji psihofizički razvitak (narkomanska ili alkoholičarska sredina, porodica koja se bavi skitničanjem, prosjačenjem, prostitucijom, kriminalom i sl.).

Takođe, sud može sprovesti izvršenje oduzimanja deteta na zahtev stranke. To mogu biti roditelji ili drugi roditelj, najbliži srodnici, centar za socijalni rad. Roditelji mogu tražiti oduzimanje deteta ukoliko je dete uz ili bez njihove saglasnosti kod dede i babe ili drugih srodnika. Takođe ovo izvršenje može tražiti drugi roditelj kome je dete povereno na brigu, čuvanje i vaspitanje sudskom odlukom, a drugi

⁹ Aleksandar Radovanov, Građanskoprocesno pravo, parnični, vanparnični i izvršni postupak, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, 2012, str. 539.

roditelj suprotno takvoj odluci drži dete. Ovakvom sprovođenju izvršenja pristupa se i u svim onim slučajevima kada je dete oduzeto ili ako je maloletno dete samovoljno promenilo sredinu (pobeglo od kuće).

Sud izuzetno može odlučiti da preduzimanje određenih izvršnih radnji poveri sudu koji nije nadležan za sprovođenje izvršenja. To su uglavnom radnje pribavljanja podataka o porodici, o srodnicima, o uslovima u kojim se dete nalazi, o stanju zdravlja deteta preko zdravstvene ustanove školskog dispanzera škole, vrtića ili sportske organizacije ili bilo koju drugu radnju koja može imati uticaja na donošenje odluke.

Zakon predviđa legitimaciju za podnošenje predloga.¹⁰ Dakle ograničen je krug lica koja mogu podneti predlog za izvršenje. To najpre mogu biti roditelji. Situacije su kao što smo napomenuli one u kojima se dete nalazi kod drugog roditelja uprkos sudskoj odluci o poveravanju deteta na čuvanje i vaspitanje drugom roditelju. Takođe roditelji mogu biti podnosioci predloga za izvršenje u slučaju da se dete nalazi kod dede i babe ili drugog srodnika. Roditelji mogu biti pokretači izvršnog postupka i u slučaju da se dete nalazi, na primer, u ustanovi, jer im je bila privremeno oduzeta poslovna sposobnost. Roditelj ili roditelji koji su bili privremeno lišeni roditeljskog prava, te dete smešteno u hraniteljsku ili srodničku porodicu, mogu tražiti predaju deteta nakon vraćanja roditeljskog prava. Zakon takođe predviđa da i druga lica ili ustanove kojima je dete povereno na čuvanje i vaspitanje mogu podneti predlog za predaju odnosno oduzimanje deteta. Tako, na primer, ukoliko je dete stavljeno u hraniteljsku porodicu, a dođe do njegovog nasilnog oduzimanja od strane roditelja, hranitelji mogu podneti predlog za sprovođenje izvršenja o predaji ili oduzimanju deteta. Takođe, ustanova za zbrinjavanje dece koja su ometena u razvoju ili koja imaju poremećaj u ponašanju, može biti podnosilac predloga za sprovođenje izvršenja ukoliko je dete neopravdano oduzeto ili je pak samovoljno otišlo kod roditelja, srodnika ili u neku drugu sredinu.

Organ starateljstva može podneti predlog za predaju ili oduzimanje deteta u svim slučajevima kada drugi subjekti roditelji ustanova i sl. nisu pokrenuli ovaj postupak. Centar za socijalni rad ima i ovlašćenja u vezi davanja stručnog mišljenja oko načina sprovođenja izvršenja, kao i oko toga kakva će sudbina deteta biti u daljem postupku. To praktično znači da je uloga organa starateljstva kao stručnog organa koji je u sastavu centra za socijalni rad izuzetno značajna.¹¹

Zakon predviđa i način sprovođenja izvršenja. Zakonodavac pravi jasnu razliku između predaje deteta i oduzimanja deteta. Predaja deteta je dakle „redovan i uobičajen postupak“ kada se nakon razvoda braka dete poverava na brigu, čuvanje i vaspitanje jednome od roditelja. Drugi roditelj naravno ima prava koja se odnose

¹⁰ O ovlašćenjima u izvršnom postupku videti detaljno kod: Šarkiћ Nebojša, Mladen Nikolić, Ovlašćenja u izvršnom postupku, Zbornik radova Zastupanje i punomoćstvo, IP „Glosarijum“, Beograd, 2007, str. 159–181.

¹¹ O položaju organa starateljstva u izvršnom postupku videti: Milan Počuča, Nebojša Šarkiћ: Porodično pravo i porodičnopravna zaštita, JP Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2012, str. 345–349. Takođe, Nebojša Šarkiћ, Mladen Nikolić, Procesni položaj centara za socijalni rad, Zbornik radova, Zastupanje i punomoćstvo, IP „Glosarijum“ Beograd, 2007, str. 37–58.

na ostvarivanje ličnih kontakata sa detetom, donošenje odluke o njegovom vaspitanju i sl., ali ima, naravno, i obavezu plaćanja izdržavanja za dete. Roditelj kod koga se dete nalazi, ako nije obuhvaćen odlukom o poveravanju deteta, dužan je da roditelju kome je dete povereno na brigu, čuvanje i vaspitanje „preda dete“. U konkretnom slučaju predaja deteta podrazumeva mirno i kompromisno rešenje u kome su uređeni odnosi između supružnika, ali i između roditelja i dece. Roditelj kod koga se dete nalazi, može sačekati pravosnažnost presude o poveravanju deteta. Identična situacija se može desiti i ako dođe do promene odluke o poveravanju deteta.

Na osnovu odluke suda o vršenju roditeljskog prava može se odrediti i sprovesti izvršenje radi predaje deteta. Na ovo nema nikakvog uticaja činjenica da li je odlukom naložena predaja deteta.

Nedoumica nastaje u tome što je parnični sud odlučio da se dete poverava na brigu, čuvanje i vaspitanje jednom od roditelja. Ne postoji povreda načela formalnog legaliteta odnosno odstupanja od izvršne isprave kada sud u odluci o sprovođenju izvršenja stranci protiv koje se sprovodi izvršenje (roditelj kod koga je dete, a kome isto nije povereno na brigu, čuvanje i vaspitanje), nije izričito naložena predaja deteta. Ipak sud će rešenjem o izvršenju izdati ovakav nalog i odrediti rok za predaju deteta. To je iz razloga jer se dobrovoljno sprovođenje izvršenja moglo obaviti faktičkom radnjom predaje deteta od strane roditelja kod koga se dete nalazi onome roditelju kome je dete povereno na brigu, čuvanje i vaspitanje. Dakle, da je taj roditelj predao dobrovoljno dete u paricionom roku, onda se ne bi sprovodilo izvršenje. Sprovođenje izvršenja davanjem naloga da se u određenom roku dete preda ne predstavlja odstupanje od izvršne isprave. Sud naravno može proceniti da se u nalogu za predaju deteta i naznači da se dete preda odmah, dakle, bez ikakvog vremenskog odlaganja. Odluku o tome da li će se dete predati u određenom vremenskom periodu ili odmah, izvršni sud će doneti ceneći različite okolnosti. To može biti okončanje školske godine, završetak započetog lečenja, proces postepenog prilagođavanja na drugog roditelja i slično. Ukoliko ovakvih razloga nema ili je sud procenio da bi zbog interesa deteta bilo bolje da se odmah pristupi sprovođenju izvršenja, sud će odlučiti da li će se pribеći izvršenju predaje deteta sa vremenskim odlaganjem ili će se isto sprovesti bez odlaganja – odmah.

Zakonodavac je ostavio i mogućnost da u zavisnosti od konkretnih okolnosti sud naloži predaju deteta licu na koje se odnosi izvršna isprava. Takođe, sud može doneti rešenje kojim se nalaže svakome licu da postupi po izvršnoj ispravi i da preda izvršnom poveriocu dete. Ova druga situacija može nastupiti ukoliko ne znamo tačno gde se dete nalazi ili kako bi se izbegle zloupotrebe da osoba A tvrdi da dete nije kod njega nego kod osobe B opet, pa osoba B da je kod osobe C i tako dalje. Dakle da bi se izbegle ovakve i slične situacije sud može doneti odluku kojom se nalaže određenom licu predaja deteta ili doneti odluku sa univerzalnim dejstvom da svaka osoba kod koje se dete nalazi je dužna da postupi po izvršnoj ispravi i da preda dete izvršnom poveriocu.

Jedan od najznačajnijih međunarodnih izvora porodičnog prava je i konvencija o pravima deteta. Konvencija o pravima deteta, između ostalog, utvrđuje da se prilikom donošenja odluka ili postupanja svim državnim organima nalaže da vode računa o najvišim standardima, te najvećim interesima deteta. Ova odredba iz Evropske konvencije o pravima deteta preneti je i u naša ustavna načela, kao i u osnovne odredbe porodičnog zakonodavstva. Tako je i kod nas kao opšte pravilo prihvaćeno da se uvek moraju najviši interesi iz standarda primenjivati prilikom zaštite interesa deteta. Ovakav međunarodni standard, te ustavno i zakonsko načelo, preneti su i u zakon o izvršenju i obezbeđenju. Zakonodavac predviđa da se i u postupku sprovođenja izvršenja sud mora truditi da posebno vodi računa o interesu deteta.

Ceneći šta je to najbolji interes deteta, zakon kao izuzetak predviđa, da se može zakazati i ročište. Ročište je, dakle, izuzetno predviđeno u ovoj vrsti izvršenja kao mogućnost, ne da bi se postupak dalje odugovlačio ili da bi se gubilo vreme, već da se pokuša razgovor sa roditeljima i postizanje kompromisa. Ukoliko sud proceni da su roditelji kooperativni ili da zaista žele dobro detetu, sud može da pokuša da postigne najpovoljnije rešenje, tako što će na ročištu obaviti dodatni razgovor sa roditeljima, predložiti im pravne posledice za njih, ali i za dete, te pokušati da postigne kompromis. To nekada podrazumeva dodatnu osposobljenost sudije da npr. uz sugerisanje češćeg viđanja sa detetom, roditelja, kome dete nije povereno na čuvanje, brigu i vaspitanje, umanjiti traumu rastanka tog roditelja od deteta prilikom predaje deteta drugome roditelju na brigu, čuvanje i vaspitanje. Ukoliko se radi o drugim srodnicima sud može da ih poduči da oni takođe imaju pravo da ostvaruju lične kontakte sa detetom (deda i baba, stric ili tetka i sl.). Sve ove radnje naravno mogu biti isključivo sprovedene ukoliko su u interesu deteta i ukoliko im je svrha da se iznađe najbolje moguće rešenje. Pod najboljim mogućim rešenjem naravno podrazumevamo svako rešenje koje neće izazivati kod deteta traume usled nasilnog upada policije u stan, nasilnog odvođenja deteta od jednog roditelja ka drugome, nasilno izdvajanje deteta iz sredine, napuštanje školskih drugova ili ambijentalne celine u kojoj je dete živelo bez da mu se predloži da će te kontakte i kasnije moći da ostvaruje i da nastavi druženje i sl. Sud može konsultovati ili zatražiti stručnu pomoć iz pojedinih službi koje se ovim pitanjima specijalizovano bave kao što su centri za socijalni rad, dečije zdravstvene ustanove, posebna psihijatrijska odeljenja za decu i omladinu, bračna savetovališta i sl.

Oduzimanje deteta je najkompleksnija i za sudije najneprijatnija aktivnost kojoj se može pribeći u izvršnom postupku. Svakako, da je oduzimanje deteta traumatična radnja koja može ostaviti na dete, ali i na druge članove porodice izuzetno negativne posledice. Ipak oduzimanje deteta je neminovnost i tako ga moramo tretirati.

U pravnoj teoriji 50-ih i 60-ih godina prošloga veka smatralo se da dete ne može biti objekat izvršenja. Pojedini autori su iznosili i pravna shvatanja da dete ne može biti „objekt izvršenja“, te da se nad njim ne može sprovoditi izvršenje.¹² To

¹²Vidi, Ž. Velja: Izvršenje odluka oduzimanjem deteta, Zbornik radova o izvršenju i obezbeđenju,

je i razlog zašto se u Zakonu o izvršnom postupku iz 1978. god nije ni predviđalo oduzimanje deteta kao posebno sredstvo izvršenja.

Zakonodavac i pravna teorija su smatrali da se ovakve vrste odluka tretiraju kao nezamenljive radnje koje može izvršiti samo dužnik, te je obezbeđivanje sprovođenja izvršenja bilo moguće ostvariti jedino novčanim kažnjavanjem izvršnog dužnika. Nažalost, kompleksnost porodičnih odnosa, te situacija u kojoj su se pojedina deca nalazila, pokazala je svu negativnost ovakvih mišljenja. Naime, pokazalo se da dete „nije objekt izvršenja“, već da je predmet izvršenja zaštita prava deteta i njegova egzistencija. Kada je zdravlje deteta ili njegova egzistencija u pitanju sud mora pribeći fizičkom oduzimanju deteta ma koliko ono bilo traumatično. Zakon iz 2000. god. kao i Zakon o izvršenju iz 2005. zbog toga razrađuju odredbe o izvršenju praveći razliku između predaje i oduzimanja deteta. Kod oduzimanja deteta predviđaju se posebne odredbe koje naznačavaju da ove radnje može sprovođiti isključivo sudija (ne sudijski pomoćnici stručni saradnici ili sudski izvršitelji). Takođe, zakonodavac je predvideo da se obavezno mora pribaviti mišljenje centra za socijalni rad, te da stručni tim centra za socijalni rad mora biti prisutan u sprovođenju izvršenja.¹³

Pojedinim odlukama oduzimanja deteta pristupa se na bazi same izvršne isprave. Tako, na primer, ako je neki roditelj lišen roditeljskog prava onda je naravno sastavni deo te odluke i oduzimanje deteta od takvog roditelja. Nemoguće je očekivati da roditelj koji nije brinuo o interesima deteta, koji ga je grubo zanemarivao ili zlostavljao, sada iznenada pokaže punu kooperativnost i dobrovoljno preda dete. Kod ovakvih odluka po sili zakona pristupiće se i oduzimanju. Identična je situacija i kod nasilja u porodici, gde je recimo roditelj seksualno ili ozbiljnije fizički zlostavljao svoje ukućane, pa će se sasvim normalno od takvog roditelja oduzeti dete.

Ipak u pojedinim slučajevima izvršni sudija mora da odluči da li će pokušati predaju deteta kao „jednostavniji oblik sprovođenja izvršenja“ ili će se opredeliti za radikalniju varijantu oduzimanja deteta. Ovo naravno ne može biti stvar njegove sopstvene volje ili ličnog nahođenja. Ovo mora biti rezultat pažljivo odmerene i procenjene situacije i okolnosti u kojima se dete nalazi, te objektivnih okolnosti da li je prikladnije sprovođenje izvršenja predajom ili se mora pristupiti fizičkom oduzimanju deteta.

Uvek kada proceni na bazi okolnosti slučaja, da je to potrebno, sud će odrediti izvršenje oduzimanjem deteta. Sud može koristiti i alternativne varijante kao što su izricanje novčane kazne. Osim ovoga zakonodavac je predvideo i izricanje zatvora licu koje protiv naloga suda odbija da preda dete ili preduzima radnju u cilju otežavanja ili onemogućavanja sprovođenja izvršenja. To su slučajevi kada roditelji ili srodnici skrivaju dete, menjaju mesto boravka, prikrivaju adresu ili na drugi način otežavaju sprovođenje izvršenja.

Beograd 1978. godine.

¹³ Vidi: N. Šarkiće, M. Nikolić, Komentar Zakona o izvršnom postupku, „Sl. Glasnik RS“, Beograd 2009, str. 65.

Sud novčanu kaznu izriče u skladu sa čl. 51 Zakona o izvršenju i obezbeđenju o čemu je prethodno bilo više reči. Takođe ovo izvršenje se sprovodi i prema pravilima čl. 219 Zakona o izvršenju i obezbeđenju koji predviđa radnje koje može izvršiti samo izvršni dužnik. Naime, zakon je tom odredbom predvideo da u pojedinim slučajevima sprovođenje izvršenja određenih radnji je uslovljeno radnjama samo izvršnog dužnika. Tada sud ili izvršitelj mogu naložiti izvršnom dužniku da sprovede izvršenje s obzirom da on jedini može faktički da sprovede tu odluku ili da bi se sprovođenje odluke na drugi način moglo obezbediti uz izuzetne napore ili trošak. Tada sud određuje izvršnom dužniku rok za ispunjenje obaveze, te da upozorava na odredbe koje su citirane u članu 51 o novčanom kažnjavanju. Po proteku roka ako izvršni dužnik nije ispunio obavezu sud po službenoj dužnosti sprovodi rešenje o izricanju novčane kazne. Izvršni dužnik koji ispuni svoju obavezu u roku koji mu je sud, odnosno izvršitelj, odredio dužan je da bez odlaganja o tome obavesti sud, odnosno izvršitelja, i priloži nesumnjive dokaze o tome.

Takođe kao alternativna varijanta predviđena je i mogućnost izricanja kazne zatvora u trajanju od najviše 60 dana. Kazna zatvora će se izvršiti shodno odredbama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Protiv rešenja o izricanju zatvorske kazne dozvoljen je prigovor koji se dostavlja veću troje sudija istog suda koji odlučuje o prigovoru. Zakonodavac ovde pravi izuzetak, jer nije uobičajeno da se u jednom građanskom procesnom zakonu pogotovo ne izvršnom, predviđa izricanje zatvorskih kazni. Prema našem pravu zatvor može izreći sud u za to posebno predviđenom postupku (krivični ili prekršajni). Zatvorske kazne se čak ne izriču ni u privrednim prestupima protiv pravnih lica ili odgovornih lica u pravnom licu. Ovaj izuzetak je obrazložen činjenicom da se ne radi o takozvanom „dužničkom ropstvu“, koje je bilo veoma kritikovana odredba istorijski posmatrano, jer se lice koje nije imalo novčanih sredstava da plati dug slalo na izdržavanje zatvorske kazne. Ovde se radi o ometanju suda u sprovođenju izvršenja, te je pravni osnov zaštita deteta radi obezbeđivanja valjanog sprovođenja izvršenja. Ipak ova odredba je bila predmet brojnih stručnih rasprava i moramo reći nesaglasnosti. Neki smatraju da bi bilo logičnije da je odluka izvršnog suda poslužila kao osnov za kažnjavanje u krivičnom ili pak prekršajnom postupku i da bi se konzistentnost pravosudnih sistema tako bolje očuvala. Omogućavanje izvršnom sudiji da izriče zatvorske kazne, odstupa od klasičnog sistema podele stvarne nadležnosti između sudova, te funkcionalne nadležnosti u okviru istoga suda.

Zakonodavac je takođe predvideo da se sprovođenje izvršenja oduzimanjem deteta, izricanje novčanih kazni, te izricanje zatvorskih kazni, mogu primeniti i protiv lica kod koga se dete nalazi ili protiv lica od čije volje zavisi predaja deteta. Dakle, i ovde ne nastupa povreda načela formalnog legaliteta, jer se ne radi o odstupanju od sprovođenja izvršenja, već se radi o načinu sprovođenja izvršenja. Istini za volju, treba reći da nekada nastaje nedoumica, jer je na primer izvršnom ispravom-presudom parničnog suda utvrđeno da se roditelj AB lišava roditeljskog prava. U praksi dolazi do neudomica kako se onda može sprovesti izvršenje, izreći novčana kazna ili čak i

zatvorska kazna prema licu koje pak nije ni obuhvaćeno izvršnom ispravom. I ovde ćemo naravno kao i u drugim sličnim slučajevima pribeći načelu teorije proširene pravosnažnosti. Naime objekat zaštite je dete. Treba obezbediti da dete bude predato npr. roditelju A. Bez obzira da li se dete nalazi kod roditelja B, rođaka C ili u nekoj drugoj životnoj situaciji, dejstva sprovođenja izvršenja odnose se na sve one kod kojih se dete trenutno nalazi ili koji onemogućavaju sprovođenje izvršenja. Odatle zakonodavac i crpi pravo i prenosi ga na izvršnog sudiju da bi zaštitio dete, može posegnuti za rešenjem o dozvoli izvršenja, novčanim kažnjavanjem ili određivanjem zatvora i prema svim onim licima kod kojih se dete neopravdano nalazi, koji neopravdano neće da sprovedu izvršenje o predaji deteta ili kriju dete, onemogućavaju sprovođenje izvršenja ili otežavaju isti.

Član 51 i član 219 Zakona o izvršenju i obezbeđenju predviđaju mogućnost ponavljanja izrečenih kazni. Tako će sud u postupku oduzimanja deteta ponavljati novčano kažnjavanje sve dok izvršenje ne bude sprovedeno.

S obzirom na specifičnost odredaba o predaji i oduzimanju deteta, zakonodavac predviđa da ne postoji obaveza izvršnog poverioca da predloži sredstvo izvršenja. Dakle sud će polazeći od najboljih interesa deteta proceniti šta je najbolje za interes deteta i obezbediti sprovođenje izvršenja. Ipak zakonodavac koristi termin „ne mora“, što podrazumeva da izvršni poverilac može predložiti način sprovođenja izvršenja. Takođe zakonodavac je ostavio mogućnost da sud ne pristupi odmah predloženom radikalnijem načinu sprovođenju izvršenja ukoliko proceni da se i „blažim oblicima“ može obezbediti sprovođenje izvršenja. Takođe, sud može zaključiti da je predlog za sprovođenje izvršenja blažim oblicima neprikladan, te da se mora zbog zaštite integriteta i ličnosti deteta pristupiti odmah radikalnijim merama oduzimanja.

Sve ovo ukazuje da je zakonodavac, svestan činjenice i odgovornosti suda, u postupku sprovođenja izvršenja ostavio nekoliko mogućih varijanti. Dakle sud neće negativno reagovati na podneti predlog za sprovođenje izvršenja, ukoliko nije predloženo sredstvo izvršenja i sud neće obustaviti takvo izvršenje, već će ga sprovoditi na predloženi ili neki drugi način. Drugo, sud nije vezan predloženim načinom sprovođenja izvršenja, već polazeći od sopstvene odgovornosti, ovlašćenja, ali i sopstvene procene, odlučice za koji će se od mogućih oblika sprovođenja izvršenja opredeliti.

U zaštiti interesa deteta svi subjekti, a naročito državni organi, imaju izuzetno kreativnu i aktivnu ulogu. Ovde se ta aktivna uloga i kreativnost suda ogleda u brižljivom prikupljanju podataka o okolnostima u kojima dete živi, te brižljivo profesionalno odabiranje najprikladnijeg sredstva izvršenja koje će omogućiti da se što je moguće brže, ali nadasve zakonito i po dete netraumatično, obezbedi sprovođenje izvršenja.

Kada se opredeli za neko od sredstava izvršenja iz glave IV Zakona o izvršenju i obezbeđenju, sud će rešenje o izvršenju dostaviti nadležnom organu starateljstva. Organ starateljstva je dužan da odredi lice koje će ispred organa starateljstva uče-

stvovati u postupku. Ovo lice mora biti stručnjak iz oblasti socijalne zaštite, eventualno psihologije, koji će pomagati sudu i uzeti aktivno učešće u postupku sprovođenja izvršenja.

Sud takođe može proceniti da je u pojedinim slučajevima neophodno učešće i drugih stručnih lica. To može biti psiholog škole u kojoj dete ide u školu ili sa kojim je dete imalo neke kontakte. To takođe može biti psiholog porodičnog savetovaništva ili druge specijalizovane ustanove za posredovanje u porodičnim odnosima. Njihovo učešće takođe može biti fakultativno u zavisnosti od konkretnih okolnosti. Npr. da li je dete imalo već neke kontakte sa ovim stručnim licima ili su oni možda već tretirali problem porodice (posredovanje pri razvodu braka, konstatacija nasilja u porodici, pokušaj mirenja u bračnom sporu i sl.).

Sud će u zavisnosti od konkretnih okolnosti tražiti i obezbediti aktivno učestvovanje u postupku izvršenja i ovih lica.

Potpuno je nejasno zašto je zakonodavac naveo da se rešenje o izvršenju dostavlja najkasnije 10 dana pre dana sprovođenja izvršenja. Rok od 10 dana je potpuno atipičan u procesnim zakonima, ali i u praksi može ovako postavljen samo stvarati teškoće. Iz iskustva znamo da se u pojedinim slučajevima mora delovati veoma brzo, te ostavljanje roka od 10 dana najčešće nije prikladno. Ukoliko je dete životno ugroženo ili su okolnosti slučaja takve, ostavljanje roka od 10 dana čini se potpuno neprimereno.

Kada za to postoje uslovi i vremenski proctor, sud će ostaviti određeni vremenski period psihologu da preduzme aktivnosti i da dostavi mišljenje o najpodobnijem sredstvu izvršenja. Ovakva situacija je moguća kada ne postoji fizička ugroženost deteta, te kada su okolnosti relativno uravnotežene. U takvim slučajevima psiholog je dužan da obavesti sud o onome šta je preduzeo, te da sugeriše sudu koje će se od predviđenih sredstava izvršenja preduzeti, odnosno koje bi bilo najmanje traumatično za ličnost deteta. To su donošenje odluke oduzimanja deteta, novčano kažnjavanje ili zatvorske kazne.

Zakonodavac predviđa obavezu prisustva psihologa u toku celokupnog postupka. Sprovođenje izvršenja oduzimanjem deteta podrazumeva pripremnu radnju, dolazak na lice mesta, fizičko odvođenje deteta, te dovođenje deteta u novu sredinu. Svaka od ovih faza moraju biti brižljivo isplanirane i realizovane. Po logici stvari kad god je to moguće najbolje je da psiholog sa nekim od lica u koga dete ima poverenje ode u stan ili kuću gde dete živi. Detetu se mora predložiti da će ono sada promeniti sredinu. U zavisnosti od mogućnosti deteta da shvati okolnost događaja moraju mu se predložiti dobre strane ovakvog rešenja, te da je ono usmereno ka njegovom boljem životu, zdravlju ili vaspitanju. Dete sa sobom po pravilu treba da ponese one stvari za koje je posebno vezano (igračke, odevne predmete, knjige ili muziku koju voli), što će uticati na lakše odvajanje iz prethodne sredine i lakše emotivno uključivanje u novu sredinu. Psiholog je dužan da u toku čitavog postupka daje podršku detetu, roditeljima ili drugim licima koja učestvuju u postupku (srodnici, hranitelj ili lica kod kojih je dete privremeno boravilo ili gde treba da bude odvedeno).

Nažalost, zakonodavac ne daje nikakve dodatne smernice oko toga šta će se desiti ukoliko centar za socijalni rad ne pruži odgovarajuću podršku ili ukoliko na području gde se sprovodi izvršenje nema odgovarajućeg profila stručnjaka psihologa za ovakvu vrstu izvršenja. Takođe, zakonodavac ne ostavlja nikakvu mogućnost za vanredne okolnosti kada sve ove radnje ili nisu moguće ili nisu podesne. Dugotrajno pripremanje nije imanentno ovakvoj vrsti sprovođenja izvršenja, te je zakonodavac barem nekom rečenicom mogao da ostavi mogućnost da se od ovako strogog utvrđenih i naravno kvalitetnih mera sprovođenja izvršenja može odustati u zavisnosti od okolnosti slučaja. Nama se čini da je obaveza zakonodavca da proceni sve moguće potencijalno nastale slučajeve, te da se ne može krutim propisivanjem, na primer, roka od 10 dana ili obavezom psihologa da dostavi sudu predlog o preduzetim aktivnostima, ograničavati sprovođenje izvršenja. Život je svakako komplikovaniji od svakog propisa, te je obaveza zakonodavca da te životne okolnosti ne ulepšava, već da ih realno sagledava.

Član 231 Zakona o izvršenju i obezbeđenju govori o načinu sprovođenja izvršenja u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, ali posebno dela koji se odnose na predaju, te oduzimanje deteta. Zakonodavac je predvideo da je obaveza suda da o vremenu i mestu preduzimanja izvršnih radnji radi oduzimanja deteta sud obavesti izvršnog poverioca. Ovo je situacija koja se razlikuje od one koja će biti uređena u odredbi čl. 232 kojom se uređuje sprovođenje izvršenja u slučajevima ugroženosti deteta. U postupku takozvanog „redovnog oduzimanja ili predaje deteta“, sud je dužan da obavesti izvršnog poverioca o vremenu i mestu preduzimanja izvršnih radnji. Zakon je posebno predvideo da će način obaveštavanja izvršnog poverioca biti prema pravilima o ličnom dostavljanju, što znači da se dostava mora izvršiti lično sa zakonom predviđenim izuzecima. U ulozi izvršnog poverioca mogu se naći: drugi roditelj, srodnici kojima je dete povereno na brigu, čuvanje i vaspitanje, hranitelj kod koga dete treba da se vrati u porodicu, staralac koji brine o detetu, usvojilac deteta, ustanova za zbrinjavanje dece sa poremećajima u ponašanju, zdravstvenoj ustanovi u kojoj se dete trajnije leči, ustanovi za zbrinjavanje dece bez roditeljskog staranja ili organu starateljstva. Svojstvo izvršnog poverioca mogu imati sva nabrojana lica, ukoliko su ona određena izvršnom ispravom.

Može se desiti da izvršnom ispravom nije direktno naznačeno lice kome se dete ima predati, pa će sud proceniti kome će dati status izvršnog poverioca u konkretnom slučaju. To može biti situacija kada je parnični sud po tužbi jednog roditelja doneo odluku o lišavanju roditeljskog prava drugog roditelja. Iako će presuda parničnog suda koja predstavlja izvršnu ispravu u svojoj izreci samo utvrđivati odnos da se osoba AB lišava roditeljskog prava, to neće ometati izvršnog sudiju da status izvršnog poverioca da drugome roditelju ili uvek organu starateljstva. Ako je pak po tužbi organa starateljstva doneta odluka da se oba roditelja lišavaju roditeljskog prava, onda će izvršni sud status izvršnog poverioca svakako dati organu starateljstva koji će preuzeti dalju brigu o detetu, te doneti odluku o njegovom eventualnom smeštaju u drugu porodicu, davanju na usvojenje ili pak smeštanju u neku od ustanova za zbrinjavanje dece bez roditeljskog staranja.

Zakon takođe predviđa da se dete oduzima od lica kod koga se dete nalazi. Ova definicija je veoma široko postavljena, te se praktično ima tumačiti kao obaveza izvršnog suda da dete oduzme od svakog lica kod koga se ono nalazi, bez obzira na sadržinu izvršne isprave. Tako, na primer, ukoliko je izvršnom ispravom jedan ili oba roditelja lišen roditeljskog prava, sud će sprovesti izvršenje i u situaciji kada se dete nalazi kod dede i babe, kod drugih srodnika, u komšiluku, kod kumova ili naprosto u nekoj drugoj porodičnoj ili životnoj sredini, a ne u onoj gde bi trebalo da bude (kod roditelja koji nije lišen roditeljskog prava ili pak u ustanovi za zbrinjavanje dece bez roditeljskog staranja).

Zakonodavac posebno predviđa da se sprovođenje ovih izvršnih radnji može odvijati isključivo pod nadzorom sudije. Sudski izvršitelj, stručni saradnici, sudijski pomoćnici ili druga službena lica suda, ne mogu zameniti sudiju. Zbog delikatnosti i težine predmeta zakonodavac nalaže da ove radnje sprovodi upravo sudija.

Sprovođenje izvršenja u postupku oduzimanja dece obavlja se u saradnji sa specijalizovanim i stručnim službama koje moraju pomoći sudu u proceni načina sprovođenja izvršenja, vremenu sprovođenja izvršenja, tehnici sprovođenja izvršenja, eventualnom odlaganju ili pravljenu određenih pauza u toku sprovođenja izvršenja radi psihološke podrške, verbalnih kontakata, medicinske podrške, intervencija Ministarstva unutrašnjih poslova i sl.

Shodno odredbi čl. 230 koji detaljno razrađuje pitanje dostavljanja rešenja o sprovođenju izvršenja organu starateljstva, sud sprovodi izvršenje u saradnji sa psihologom organa starateljstva, školskim psihologom, psihologom porodičnog savetovališta ili druge specijalizovane ustanove za posredovanje u porodičnim odnosima. Sasvim je razumljivo da sud neće uvek angažovati sve nabrojane strukture. Ipak dobro je što je zakonodavac ostavio alternativne varijante, s obzirom da se u pojedinim situacijama može desiti da na primer organ starateljstva nema psihologa ili da psiholog organa starateljstva iz objektivnih ili subjektivnih razloga ne može dati podršku prilikom sprovođenja izvršenja. Mogućnost angažovanja školskog psihologa, psihologa u predškolskoj ustanovi ili psihologa ustanove koja se bavi porodičnim odnosima, ostavlja mogućnost da se prevaziđu vanredne situacije u kojima možemo da se zateknemo. No sasvim je jasno da je zakonodavac na ovaj način želeo da istakne neophodnost podrške psihologa prilikom sprovođenja izvršenja. To je sasvim razumljivo s obzirom na delikatnost sprovođenja izvršenja, mogućnost traumatičnog odvajanja deteta iz sredine u kojoj je trenutno, te podrške detetu da na najbezbolniji način prihvati razdvajanje od lica sa kojima je živelo i sredinom u kojoj je boravilo, te da prihvati prelazak u novu životnu sredinu.

Zakonodavac je ostavio mogućnost da sud po potrebi angažuje i Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ministarstvo unutrašnjih poslova po pravilu, ne može i ne bi trebalo da učestvuje direktno u sprovođenju postupka oduzimanja deteta. Analizom brojnih predmeta iz ove oblasti, i na bazi dugogodišnjeg iskustva u sprovođenju izvršenja, možemo reći da bi i prisustvo Ministarstva unutrašnjih poslova u postupku sprovođenja izvršenja trebalo svesti na minimum. Policija dodatno može unositi

nervozu u inače napetu situaciju postupka sprovođenja izvršenja. To je i razlog zašto je mnogo bolje ukoliko se angažovanje Ministarstva unutrašnjih poslova precizno isplanira tako što će se najpre izvršiti procena potencijalnog rizika. Ona podrazumeva procenu da li će lice od koga se dete oduzima ili neko iz njegove porodice ili okoline praviti problem i pružati otpor prilikom sprovođenja izvršenja. Ukoliko takav rizik postoji, jer je prethodno, npr. pružan otpor, onda je zadatak Ministarstva unutrašnjih poslova da pre neposrednog sprovođenja izvršenja takvo lice privede, odnosno da ga udalji sa mesta gde se dete nalazi i gde će se sprovoditi izvršenje. Po mogućstvu tu radnju treba izvesti tako da dete ne primeti ili ne bude prisutno prilikom fizičkog odvođenja roditelja ili drugog srodnika od strane Ministarstva unutrašnjih poslova. Samo izuzetno policija treba da reaguje u toku sprovođenja izvršenja, i to u onim drastičnim slučajevima ukoliko bi neko želeo da naudi detetu, da povredi ili ugrozi život ili zdravlje nekog od službenih lica koja učestvuju u sprovođenju izvršenja.

Zakon predviđa da je policija dužna da prema licu koje otežava, odnosno sprečava izvršenje preduzima mere prinude u skladu sa zakonom. Ove mere prinude mogu da se obave pre započinjanja sprovođenja izvršenja ili u toku samog sprovođenja izvršenja. Takođe ove mere prinude mogu da se odnose i na druge srodnike ili lica koja otežavaju sprovođenje izvršenja. To podrazumeva zaključavanje vrata, fizičko preprečavanje puta službenim licima da oduzmu dete, verbalno vređanje, omalovažavanje ili na bilo koji drugi način stvaranje uslova u kojima se izvršenje ne može sprovesti ili se može sprovesti otežano.

Zakon predviđa obavezu policije da u slučajevima da je došlo do sprečavanja ili ometanja sprovođenja izvršenja, te reagovanja policije u smislu preduzimanja mera prinude, o tome obavesti javnog tužioca. Obaveza policije da obavesti tužioca o događanjima tokom sprovođenja izvršenja je još jedna u nizu mera koje zakonodavac predviđa kako bi „uozbiljio“ postupak sprovođenja izvršenja. Sasvim je logično za očekivati da će nadležni javni tužilac preduzeti odgovarajuće mere krivičnog gonjenja protiv svih onih lica koja ometaju ili sprečavaju sprovođenje izvršenja. Dakle predočavanje krivično pravnih posledica svakome onome ko sprečava ili ometa sprovođenje izvršenja u ovoj oblasti nije dakle samo puka proklamacija, već zakonom predviđena obaveza policije da izvesti javnog tužioca o uočenim radnjama u toku sprovođenja izvršenja.

Član 232 Zakona o izvršenju i obezbeđenju uređuje sprovođenje izvršenja u slučaju ugroženosti deteta. Odredba je predviđena kao izuzetak upravo za one najdrastičnije situacije. Te situacije uglavnom možemo predvideti u dva osnovna pravca. Prva situacija je kada je iz same izvršne isprave jasno da se radi o izuzetno hitnom postupku sprovođenja izvršenja, jer je dete ugroženo. To može da bude privremena mera suda kojom se dete oduzima od nasilnika roditelja ili obaveza udaljavanja roditelja nasilnika iz stana ili bilo koja druga odluka suda koja podrazumeva sprovođenje izvršenja bez odlaganja. Druga situacija može da nastupi kada izvršni sud ima izvršnu ispravu, ali na bazi određenih okolnosti, informacija koje je dobio ili opštepoznatih činjenica, proceni da je ugrožen život i zdravlje ili psihofizički razvoj deteta.

I u prvoj i u drugoj situaciji, zakonodavac predviđa drugačiju proceduru sprovođenja izvršenja o oduzimanju deteta. Sve mora biti u funkciji zaštite deteta, te se i procedura mora u potpunosti prilagoditi efikasnom sprovođenju izvršenja ovakvih odluka. Naime, rešenje o izvršenju se izvršnom dužniku predaje prilikom preduzimanja prve izvršne radnje. To praktično znači da sudija neće koristiti mehanizme koje može da koristi u slučajevima kada proceni da nema egzistencijalne ugroženosti deteta. To su slučajevi mogućeg zakazivanja ročišta, novčanog kažnjavanja, izricanje zatvorskih kazni i sl. U konkretnom slučaju kada se radi o ugroženosti deteta sud će rešenje o izvršenju predati izvršnom dužniku odmah prilikom započinjanja prvih radnji, a to je najčešće i sam čin sprovođenja izvršenja.

Ako izvršni dužnik nije prisutan oduzimanju deteta, rešenje o izvršenju se može dostaviti naknadno. Uručivanje rešenja o oduzimanju deteta izvršnom dužniku ni na koji način ne sprečava da započnemo i po potrebi i sprovedemo postupak sprovođenja oduzimanja deteta.

Identična situacija je iako se dete oduzima od ma kog lica o čemu je napred bilo reči. Ako se dete nalazi kod dede i babe, drugih srodnika, kumova, hranitelja ili lica koja naprosto neće da postupe po izvršnoj ispravi, rešenje o sprovođenju izvršenja će im se uručiti prilikom započinjanja sprovođenja izvršenja. Ukoliko roditelj, srodnik ili drugo lice kod koga se dete nalazi nije prisutan to neće sprečiti sud u sprovođenju izvršenja. Ovo iz razloga jer bi se na taj način moglo ometati sprovođenje izvršenja tako što bi roditelj ili srodnik kod koga se dete nalazi naprosto napustio lice mesta, te osigurao faktičko odlaganje sprovođenja izvršenja.

Ponovo moramo naglasiti da se radi o izuzetku i o životnim situacijama kada je za sud jedino važno da se dete, njegov život, zdravlje i psihofizički razvoj sačuva. U takvim situacijama dozvoljena su ograničena odstupanja od zakonom predviđene procedure. Zakon posebno predviđa situacije kada se predaja ima izvršiti prema izvršnom poveriocu koji živi u stranoj državi. Na bazi analize sudske prakse možemo reći da smo sa ovim predmetima, kojih istini za volju nije bilo mnogo, objektivno imali mnogo poteškoća. Oni su po prirodi stvari veoma kompleksni, te su uvek izazivali probleme prilikom realizovanja. Ako je izvršnom ispravom naložena predaja radi povratka u stranu državu iz razloga zato što je dete nezakonito odvedeno ili zadržano (građanskopravna otmica deteta ili je predaja naložena zbog ponovnog uspostavljanja odnosa staranja ili viđanja roditelja sa detetom u stranoj državi, izvršenje će se sprovesti prema opštim pravilima o oduzimanju i predaji deteta).

Specifičnost je takođe što će kod sprovođenja izvršenja predaje deteta radi povratka u stranu državu, sud postupati tako što će rešenje o dozvoli izvršenja izvršnom dužniku predati prilikom preduzimanja prve izvršne radnje, a odsustvo lica kod koga se dete nalazi ili od koga se dete ima oduzeti ne sprečava sprovođenje izvršenja.

Zakon predviđa da se u ovim slučajevima postupak izvršenja ima posebno hitno sprovoditi. Zakonodavac je i ovom formulacijom želeo da posebno istakne svoju opredeljenost za međunarodnu pravnu pomoć i saradnju. „Otmica deteta“, ili

promena životne sredine deteta, moraju biti najoštrije sankcionisani. Ne može se tolerisati nasilno odvođenje dece u drugu državu, te je stav našeg zakonodavca da će u ovakvim slučajevima reagovati kao u slučajevima kada je ugroženo zdravlje deteta.

Zakon predviđa mogućnost da u ograničenom roku od 60 dana dođe do ponavljanja izvršenja po istoj izvršnoj ispravi. Naime na predlog izvršnog poverioca sud ponovo može sprovesti izvršenje ukoliko dođe do ponovljene situacije. To podrazumeva da se dete ponovno oduzme od lica kod koga je trebalo da bude po izvršnoj ispravi i po sprovođenju izvršenja. Ukoliko se dete zatekne kod lica kod koga ne bi trebalo da bude prema izvršnoj ispravi, u roku od 60 dana, sprovede se izvršenje po osnovu iste izvršne isprave, odnosno po istom rešenju o sprovođenju izvršenja. Na ovaj način zakonodavac želi da zaštiti izvršnog poverioca da ponovo mora da vodi postupak, ali i da jasno stavi izvršnom dužniku da se nasilno menjanje izvršne isprave, te povraćaj u raniju nedozvoljenu situaciju, neće tolerisati. Rok od 60 dana je dovoljan da se ostvari kontakt između deteta i lica kod koga ono treba da bude, te da se u tom periodu obezbedi nesmetan život deteta. Ako bi u ostavljenom roku neko pokušao da ponovo promeni situaciju sud će reagovati na osnovu istog predloga za dozvolu izvršenja.

Čini se da je ovaj rok mogao biti i duži, jer je procedura kojom bi izvršni poverilac ponovo morao da traži predaju deteta dosta komplikovana, a duži vremenski period bi potpuno odvratio izvršnog dužnika ili druge srodnike da pokušaju da uspostave predašnje stanje.

Jedno od takođe specifičnih izvršenja iz породичnih односа је и уређивање начина виђања родитеља и njihove dece ili promena načina viđanja roditelja i njihove dece. Ovde mogu doći u obzir i odluke o omogućavanju održavanja ličnih kontakata između deteta i drugih srodnika (npr. dede i babe ukoliko roditelji nisu živi, nalaze se na dugotrajnom lečenju ili izdržavanju zatvorske kazne), pa je sud utvrdio pravo srodnika da ostvaruju lične kontakte sa detetom. Dakle, sve odluke u kojima se govori o održavanju ličnih roditelja sa detetom mogu se sprovoditi prema odredbama Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Ovde je takođe rezervisana sudska nadležnost kao isključiva.

Zakon je predvideo da se na ovu vrstu sporova shodno primenjuju odredbe čl. 229 do 232 Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Tu su pre svega odredbe o tome da izvršni poverilac ne mora da naznači sredstvo izvršenja ili ako je sredstvo izvršenja određeno sud nije vezan predlogom stranaka, već u zavisnosti od okolnosti događaja može birati na koji će način najcelishodnije sprovesti izvršenje. Takođe to su odredbe o obaveznom dostavljanju rešenja organu starateljstva, te uključivanje stručnih radnika organa starateljstva, školskog psihologa, породичног savetovališta ili drugih specijalizovanih ustanova za posredovanje u породичним односима. Ovo iz razloga kako bi se pripremio plan neophodnih aktivnosti i za prikupljanje podataka koji su značajni za sprovođenje izvršenja. Takođe, stručno lice može predložiti sudu dodatne konsultacije sa roditeljem koji npr. drugom roditelju ne omogućava

održavanje ličnih kontakata ili druge radnje koje bi bile efikasne. Samo izuzetno sud će sprovoditi odluke o uređivanju načina viđanja dece sa roditeljima ili drugim srodnicima-prinudnim putem. Tu se primenjuju odredbe čl. 231 i izuzetno 232 u pogledu dostavljanja rešenja o oduzimanju deteta izvršnom poveriocu, te izvršnom dužniku. Naime, zakonodavac predviđa da će se po pravilu ostvarivanje ličnih kontakata obavljati uz saglasnost izvršnog poverioca (roditelja ili srodnika koji treba da viđa dete) i izvršnog dužnika (roditelja ili srodnika, hranitelja, ustanove i sl. kod koga se dete nalazi).

Sud će sve učiniti da se ovi kontakti obavljaju dobrovoljno u koliko-toliko harmoničnoj situaciji. U slučaju nekooperativnosti izvršnog dužnika sud može koristiti sredstva kao što su održavanja ročišta, novčano kažnjavanje ili zaprećivanje, a potom i izricanje zatvorske kazne. Ipak, zakon je predvideo i izuzetnu mogućnost da se ostvarivanje ličnih kontakata obezbeđuje prinudnim putem.

To bi u praksi značilo obavezno aktivno učešće sudije, učešće psihologa (školskog psihologa, psihologa predškolske ustanove, psihologa centra za socijalni rad ili psihologa neke specijalizovane ustanove za porodična savetovališta). Takođe zakon ostavlja mogućnost da se izuzetno angažuje i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Sasvim je sigurno da je ideal svakog ko se bavi porodično pravnom zaštitom da se ovakve situacije izbegavaju, ali po našem mišljenju, opravdano, zakonodavac ostavlja mogućnost i za izuzetne slučajeve kako bi i one bile regulisane i kako bi se i po njima moglo postupati.

Umesto zaključka

Odredbom čl. 235 Zakonodavac uređuje izvršenje radi zaštite od nasilja u porodici, zaštite prava deteta, te drugih odluka u vezi sa porodičnim odnosima. Ovako široka formulacija naslova čl. 235, ukazuje na intenciju zakonodavca da potencijalno brojnim sporovima iz ove oblasti da odgovarajuću zaštitu. To dalje znači da će se sve odredbe Zakona o izvršenju i obezbeđenju, a posebno odredbe glave IV ovoga Zakona primenjivati u svim onim slučajevima kada je to neophodno. Na taj način zakonodavac ostavlja široke mogućnosti i kreativnost izvršnom sudiji da u postupku sprovođenja izvršenja odluka iz ovako delikatnih sproveda primenjuje sve one odredbe koje su prikladne za izvršenje u porodičnopravnoj zaštiti. Ti sporovi mogu da budu sporovi nasilja u porodici i da se u izvršnom postupku takve odluke obezbeđuju sprovođenjem izvršenja: iseljenjem nasilnika iz stana, zabranom ostvarivanja kontakta, zabranom viđanja i slično. To su takođe i odredbe o delimičnom ili potpunom lišavanju roditelja roditeljskog prava ili oduzimanju deteta od roditelja, srodnika ili drugih lica.

Kao što smo rekli, zakon je predvideo da se ove odredbe primenjuju i na specifične odluke u pogledu uređivanja načina viđanja deteta.

Ono što je svakako zajedničko, svim ovim odredbama to je: da sud mora da postupa hitno; da je naglašeno postupanje po službenoj dužnosti, da postoji prividno odstupanje od načela formalnog legaliteta, da sud mora da postupa sa posebnom oprežnošću; da sud u toku čitavog postupka mora da vodi računa o najvišim interesima deteta, te da primenjuje najveće pravne standarde; da u najvećem broju predmeta aktivnu ulogu mora imati sudija; da su ovi predmeti u isključivoj nadležnosti suda; da sud nije vezan podnetim predlogom za način sprovođenja izvršenja; da sud može konsultovati i pojedina stručna lica za sprovođenje izvršenja, a da u pojedinim slučajevima mora konsultovati pojedina stručna lica za sprovođenje izvršenja; da može tražiti pomoć Ministarstva unutrašnjih poslova-policije, da obavezno mora uključiti u postupak i obavestiti o sprovođenju izvršenja organ starateljstva.

Summary

Enforcement is most often the last, but also the most significant stage in the procedure of protection of certain rights; it also represents the realization of a goal set when submitting a request for the protection of a subjective right. In their paper, the authors present the provisions of the Serbian Law on Enforcement and Security in family law disputes, with special emphasis on the handing over of a child and on child custody deprivation. They also analyze the role of parents, an enforcement judge, centres for social work and other participants in the enforcement procedure conducted in family law disputes.

Keywords: *an enforcement judge, child custody deprivation, family law, an enforcement official, a guardianship authority*

Literatura

- Milutinović Ljubica: Izvršenje odluka iz oblasti porodičnog prava, Zbornik radova, Izvršavanje odluka, Glosarijum, Beograd, 2008.
- Počuča Milan: Izdržavanje maloletnog deteta od strane rotitelja, Pedagoška stvarnost, br. 1-2/2011, Novi Sad, 2011.
- Počuča Milan, Nebojša Šarkić: Porodično pravo i porodičnopravna zaštita, JP Službeni glasnik“ i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2012.
- Radovanov Aleksandar: Građanskoproceno pravo, parnični, vanparnični i izvršni postupak, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, 2012.
- Šarkić Nebojša, Mladen Nikolić: Procesni položaj centara za socijalni rad, Zbornik radova, Zastupanje i punomoćstvo, I P „Glosarijum“ Beograd, 2007.

- Šarkiћ Nebojša, Mladen Nikolić, Ovlašćenja u izvršnom postupku, Zbornik radova Zastupanje i punomoćstvo, IP „Glosarijum“, Beograd, 2007.
- Šarkiћ Nebojša, Mladen Nikolić: Izvršenje sudskih odluka u sporovima iz porodičnih odnosa, Zbornik radova, Sistem porodičnopravne zaštite u Srbiji, Glosarijum, Beograd, 2009.
- Šarkiћ Nebojša, Mladen Nikolić: Poslovi izvršitelja, Zbornik radova Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva, Savez udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske, Budva, 2012.
- Šarkiћ Nebojša: Izvršenje sudskih odluka u sporovima iz porodičnih odnosa, Godišnjak Instituta za socijalnu politiku, Beograd, avgust 1989.
- Šarkiћ N., Nikolić M.: Komentar Zakona o izvršenom postupku „Sl. glasnik RS“, Beograd 2009.
- Šarkiћ Nebojša, Mladen Nikolić, Nataša Sekujić: Priručnik za primjenu zakona o izvršenju i obezbjeđenju, Uprava za kadrove Crne Gore, Vrhovni sud Crne Gore, Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije, Podgorica, 2011.
- Triva S., V. Belajec., M. Dika: Sudsko izvršno pravo, opći dio, Informator, Zagreb, 1984.
- Velja Ž.: Izvršenje odluka oduzimanjem deteta, Zbornik radova o izvršenju i obezbeđenju, Beograd, 1978.